

Donatello Donato di Niccolo di Betto Bardi

Donatello (vlastním jménem Donato di Niccolò di Betto Bardi; asi 1386 – 13. prosince 1466) byl florentský sochař a umělec rané renesance. Je považován za jednoho ze zakladatelů individualizovaného sochařského portrétu.

Donatello byl Florentčan původem i smýšlením. Rodem proletář, syn česáče vlny, což bylo nízké povolání, nezastoupené v ceších. Jeho otec se účastnil tehdejších sociálních a politických bojů, ale jeho syn se patrně politického života neúčastnil a pracoval pro příslušníky stran vzájemně protivných. Nevíme, kdy se Donato di Niccolo di Betto Bardi, zvaný obecně Donatellem, narodil. Nyní se většinou považuje rok 1386 za nejpravděpodobnější rok jeho narození. Nevíme mnoho ani o jeho začátcích. Prvním učitelem byl mu prý malíř Lorenzo di Bicci, čemuž by odpovídal barevný návrh velikého okna v tamburu kupole florentského dómu, svěřeného mu roku 1434 po soutěži s Ghibertim. Malířské školení potvrzuje i důraz na kresbu, tradovaný vzpomínkami, a hlavně mistrovské ovládnutí lidského těla a prostoru, projevující se v jeho reliefech. Býval označován různě – jako malíř, zlatník, sochař v kameni a rytec. Pracoval jako architekt a dovedl také vyřezávat. Z toho je patrné, že jako jiní členové zakladatelské generace ovládal několik technik, jež si osvojoval postupně. Tato zakladatelská generace, k níž Donatello patřil, formulovala dobové smýšlení a cítění. K dobovému hledání, usměrněnému domácím vlastenectvím, které se obracelo k antice, přidal Donatello žhavou plastickou sílu a pochopení celého, nezjednodušeného člověka, pronikajícího do hlubin lidskosti, kam nedostoupil ani před ním, ani po něm druhý sochař.

Jeho jméno je uváděno po prvé kolem roku 1403 mezi příslušníky Ghibertiho dílny při práci na prvních dveřích florentského baptisteria. Roku 1406 pracoval již samostatně na dvou mramorových soškách proroků, umístěných na postranní bráně florentského dómu. Od té doby se účastnil po desíletí na umělecké výbavě obou hlavních objektů státní výtvarné péče, dómu se zvonící (Campanilou) a výklenků na Or San Michele.

Umělecky rostl rychle. Patrně nezačínal jako kameník, lze tak soudit podle jeho první veliké sochy Davida (1410–12), jenž byl objednan pro dóm, ale s obecným souhlasem umístěn v Palazzo Vecchio, sídle signorie. Připojil se však záhy k tradici dómské hutě, jež byla tehdy střediskem a východiskem plastiky. Osvojil si kamenické postupy a navázal na gotické pojetí, v zásadě abstraktní, tvořící znaky více nebo méně podobné věcem v přírodě. Každým dalším dílem se však vzdaloval středověké ozdobnosti a lineární koncepci a směřoval k pravdě zpřítomňování. Ukazují to postupně vznikající díla, nejprve pro dóm, v němž zůstal vznešený a mohutný Jan Evangelista (1408–15), potom pro výklenky na Or San Michele, sochy Marka (1411–12), sv. Jiří z roku 1416 a bronzového sv. Ludvíka z roku 1424.

Takřka krok za krokem sledujeme od sochy k soše vzrůst konkrétnosti postav, šatů, hlav i jejich mimiky. Datum vzniku tohoto díla je významné, protože v něm byl uskutečněn program renesance, naznačený už v harmonii a tělesnosti Marka. Sochařství zahájilo tedy stavbu nové slohové soustavy ještě před architekturou. Pro první období a jeden směr jeho genia je nejzávažnější řada Proroků určených pro výklenky prvního patra Giottovy Campanily, zvonice florentského dómu. Dělal je od r. 1415 a teprve v letech 1435–36 byla umístěna socha poslední. Proroci už životní plnost vystihují. Umělec rozuměl stále lépe nejenom oné aktivitě, která se projevuje pohyby těla, ale pochopil i niterné stavy lidské v kladech i záporech. Snažil se je zpodobnit tak, aby ve složitých postavách byly představeny stránky lidství.

Donatello sám závažně přispěl k formulaci a ustálení nového slohu. Zabýval se postupně téměř všemi otázkami, které doba řešila. Nebyl jistě sám, kdo znovu uvedl antického putta, nahé dítě, do repertoáru stavebnictví i sochařství. Studoval dlouho dětské tělo a našel přirozené pohyby pro

počinání a výraz malých postaviček. Stejně ho zajímal akt dospělých. Prvním projevem jeho zájmu byl asi nedatovaný vyřezávaný Krucifix v chrámu Santa Croce. Krucifix Donatellův je cítěn kamenně, jak odpovídá dílům druhého desítiletí století a tehdejší snaze o proporční řád.

Ve dvacátých letech pokračoval od představování trvalých stavů k vyjádření dějů. Transponoval je vždy v plastiku, nacházel trvalost i ve chvatných hnutích. Je v bronzové soše sv. Ludvíka, již postavila roku 1423 vedoucí politická strana na Or San Michele. Tato socha je závažná svou hodnotou i tím, že tu počínal umělcův přechod od kamene ke kovu. Pomáhal mu při tom snad asi už Michelozzo di Bartolomeo, vyučený zlatník, rytec razidel, sochař a architekt. Dalším dílem z kovu je sv. Jan Křtitel. Neobyčejný je též náhrobek papeže Jana XXIII. Byla to léta úžasně tvůrčí plnosti. Vše, co ve dvacátých letech dělal, bylo objevem, rozmnožovalo kolektivní představy epochy a přitom zasahovalo do dosud neznámých poloh člověka. V době, kdy Brunellesco stavěl Ospedale (Nalezinec), a San Lorenzo (chrám sv. Vavřince), Ghiberti dokončil první dveře baptisteria, přinášel Donatello lyriku, harmonii i drama. Stavěl na svět tvary a lidi úměrné v rozvrhu, výstavbě a povrchu, naplněné životem. Vstupoval dále do člověka a zjevoval jeho složitost, skrytou pod povrchem šatu a vzezření.

Tyto proudy se stékají někdy na konci let dvacátých nebo spíš na začátku třicátých v díle, jež obsáhlo úsilí o životnost a charakter zároveň s renesanční touhou po souzvuku, kráse a velikosti. Je to bronzový David, kdysi patřící do medicejského paláce, mezník a pomník celé epochy. Nahé tělo mladého hochy se stalo typem a symbolem a čistotou názoru a určitostí modelace podává prozářenou a povýšenou tělesnost bez stylizace. Stal se přítomností, ztělesňuje nejlepší snahy století.

Už ve dvacátých letech je možné mluvit o Donatellově slávě. Byl zasypáván objednávkami, ačkoliv jejich provádění zdržoval i o léta. Ze zachovaných zkazek lze usuzovat na popularitu i na tvůrčovo sebevědomí. Podnikl také cestu do Říma spolu s Michelozzem někdy v letech 1432–33. Pro umělce bylo důležité, že mohl vidět antický bronz Marca Aurelia, sarkofágy, akty, vázy i jiné antiky.

Za pobytu v Římě mu psali a vysílali posly z Prata, města ležícího u Florencie, protože od roku 1428 jim nedodával smluvenou tribunu, okrouhlou pavlač vysazenou na nároží tamní katedrály a určenou, aby s ní byla lidu ukazována slavná relikvie, pás P. Marie. Dokončili ji s Michelozzem roku 1436. Kruhová tribuna má bohatou bronzovou hlavicí ve spodku, její mramorové pažení je obloženo sedmi reliefy tančících, hrajících si a jásajících dětí. Klidná jistota Davida se změnila v okázalý projev radosti.

Donatello vytvořil ještě mnoho významných prací v Padově, kde 10 let žil, ale i v jiných městech. Nevíme nic bezpečného o posledních letech Donatelova života, kromě údajů o nedokončených pracích a o jeho cestách. Přes přehradu staletí je nám však stále blízký, svítí na jednom z několika vrcholů, jež zteklo lidstvo a osvětluje dálky dob i hlubiny lidskosti.

Dílo

Stříbrný oltář sv. Jakuba, Pistoia. Tento oltář vznikl v letech 1287 až 1456. Existují předpoklady, že Brunelleschimu na tomto díle asistoval právě Donatello.

David, mramor 1408–1409, Bargello Florencie

Sv. Marek, 1411–1414, kostel Orsanmichele

Sv. Jiří, 1415

Řečník se svitkem, 1415–1418

Marzocco, 1419–1420, Bargello

Prorok Habakuk, zvaný Il Zuccone, 1413-1426; Museo dell'Opera del Duomo, Florencie

David, bronz, 1430; Florencie

Tabernákl Zvěstování, 1434, Santa Croce

Sv. Jan Křtitel, 1438 (datum objeveno při restaurování na soklu), originál v Bargellu

Zpěvácká tribuna, 1433-1440, Santa Maria del Fiore, v současnosti v Museo dell'Opera del Duomo

Jezdecká socha kondotiéra Gattamelaty, 1446-1447, Padova

Marie Magdaléna, 1455, dřevěná, zlacená a polychromovaná socha, Museo dell'Opera del Duomo, Florencie

Judita a Holofernes, 1455, Piazza della Signoria, Florencie

Literatura:

Welch E., *Art in Renaissance Italy*, Oxford 2000.

Pope-Hennessy J., *Donatello*, Frankfurt nad Mohanem 1986.

Rosenauer A., *Donatello*, Milano 1993.

Díla autora

- Korunování Panny Marie